

شناخت‌های مؤثر در ارتقای ارزش زیارت

مجتبی حیدری

چکیده

شناخت برای اقدام در هر امری، ضروری است. بدون شناخت، عمل انسان کم‌ارزش یا بی‌ارزش است و حتی ممکن است آدمی به اشتباه رود و از مسیر اصلی منحرف شود. از این‌رو، در این مقاله به بیان مهم‌ترین شناخت‌هایی پرداخته شده که لازم است زائر مرقد مطهر اهل بیت علیهم‌السلام از آنها برخوردار باشد تا بتواند بالاترین بهره را از این عمل عبادی بزرگ نصیب خود سازد. این شناخت‌ها عبارت‌اند از: ۱. اهل بیت علیهم‌السلام برگزیدگان خداوند؛ ۲. اهل بیت علیهم‌السلام ارکان دین و ایمان؛ ۳. اهل بیت علیهم‌السلام واسطه در موجودیت و بقای جهان مادی؛ ۴. اهل بیت علیهم‌السلام واسطه در روزی‌دهی به انسان‌ها؛ ۵. اهل بیت علیهم‌السلام هدایت‌کننده باطنی انسان‌ها؛ ۶. اهل بیت علیهم‌السلام برخوردار از ولایت تشریحی؛ ۷. اهل بیت علیهم‌السلام بیان‌کننده احکام الهی؛ ۸. اهل بیت علیهم‌السلام مایه قبولی طاعات و آمرزش گناهان؛ ۹. اهل بیت علیهم‌السلام ناظر بر اعمال امت؛ ۱۰. شناخت ارزش و ثواب دوستی با اهل بیت علیهم‌السلام و کیفر دشمنی با ایشان.

کلیدواژه‌ها: شناخت، اهل بیت علیهم‌السلام، زیارت، اهمیت شناخت در زیارت.

از مسائل مهم در اسلام، کسب شناخت و معرفت است. اسلام برای شناخت، اهمیت فوق العاده‌ای قائل است؛ طوری که هر عملی را متوقف بر شناخت می‌داند. امام علی علیه السلام در فرمایشی به کمیل می‌فرماید: «يَا كَمِيلُ، مَا مِنْ حَرَكَةٍ إِلَّا وَأَنْتَ مُحْتَاجٌ فِيهَا إِلَى مَعْرِفَةٍ (ابن شعبه، ۱۴۰۴ق، ص ۱۷۱)؛ ای کمیل، هیچ حرکتی (و کاری) نیست جز اینکه در آن به شناختی نیازمندی». ارزش و جایگاه هر انسانی، به میزان شناخت و درک او بستگی دارد؛ چنان که از امام علی علیه السلام روایت شده است که فرمود: «أَنَّ قِيَمَةَ كُلِّ امْرِئٍ وَقَدْرُهُ مَعْرِفَتُهُ» (شیخ صدوق، ۱۴۰۳ق، ص ۲)؛ ارزش و ارج هر کس، به معرفت اوست.

بنابراین، همه افراد باید بکوشند میزان شناخت و معرفت خود را به مسائلی که به آنها مربوط است، بالا ببرند و به این وسیله، بر ارزش و منزلت خود بیفزایند.

از سوی دیگر، زیارت اولیای دین، از سنت‌های همه مسلمانان، به ویژه شیعیان است. آنان براساس فرمایش‌ها و دستوره‌های رسیده از امامان معصوم علیهم السلام، برای زیارت ایشان ارزش زیادی قائل‌اند و می‌کوشند در فرصت‌هایی که برای آنان پیش می‌آید، خود را به مشاهد مشرفه آن بزرگواران برسانند و از بارگاه ملکوتی آنان توشه برچینند.

روایاتی که برای تشویق به زیارت وارد شده و بیان فضایی که برای زیارت ایشان آمده، به حدی است که جای هیچ شک و شبهه‌ای را باقی نمی‌گذارد. برای مثال، «زید شحام»، از اصحاب امام صادق علیه السلام، می‌گوید که به امام صادق علیه السلام عرض کردم: «پاداش کسی که رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم را زیارت کند، چیست؟» فرمود: «كَمَنْ زَارَ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ فَوْقَ عَرْشِهِ؛ همانند کسی است که خدا را بر عرشش زیارت کرده است». گفتم: «پس پاداش کسی که یکی از شما اهل بیت را زیارت کند، چیست؟» فرمود: «كَمَنْ زَارَ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله و سلم؛ همانند کسی است که رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم را زیارت کرده است» (کلینی، ۱۴۰۷، ج ۴، ص ۵۸۵).

اما این پاداش، نصیب کسانی خواهد بود که ایشان را با شناخت و آگاهی از حقیقتشان زیارت کند؛ زیرا ارزش هر عملی به شناخت انسان از آن عمل بستگی دارد؛ چنان که امام صادق علیه السلام در زیارت امام حسین علیه السلام می‌فرماید:

مَنْ أَتَى قَبْرَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَارِفًا بِحَقِّهِ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَ مَا تَأَخَّرَ؛
(همان، ۱۴۰۷، ج ۴، ص ۵۸۲).

کسی که نزد مرقد ابا عبدالله الحسین علیه السلام بیاید درحالی که به حق آن حضرت شناخت داشته باشد، خداوند گناهان گذشته و آینده او را می‌آمرزد.

بدون شناخت واقعی از اهل بیت علیهم السلام، زیارت آن بزرگواران ارزش چندانی نخواهد داشت و از طرفی، چنان‌که گفتیم هر قدر میزان شناخت انسان از اهل بیت علیهم السلام بیشتر باشد، زیارت نیز از ارزش بالاتری برخوردار خواهد بود. از این رو، گاه تفاوت میزان اجر و ثواب زائران امام معصوم، از زمین تا آسمان است. یکی با کمترین شناخت از جایگاه و ویژگی‌های اهل بیت علیهم السلام به زیارت ایشان اقدام می‌کند و در نتیجه، بهره‌ای ناچیز نصیب او می‌شود و دیگری، با شناختی کامل به سوی ایشان می‌رود و بالاترین بهره را می‌برد.

سؤالی که در اینجا مطرح می‌شود، این است که زائر کوی اهل بیت علیهم السلام برای آنکه بتواند از این عملش، بهره‌ وافی و کافی ببرد، باید از چه اموری شناخت داشته باشد؟ در روایات اهل بیت علیهم السلام، به موارد فراوانی از فضایل و جایگاه ایشان پرداخته شده است که آگاهی از آنها نقش بسزایی در افزایش ارزش زیارت دارد. در این نوشتار به بیان برخی از مهم‌ترین آنها می‌پردازیم.

۱. اهل بیت علیهم السلام برگزیدگان خداوند

اهل بیت علیهم السلام در طول حیات شریفشان، نهایت تلاششان را در راه بندگی خداوند به کار بستند، ذره‌ای از انجام وظایف خود کوتاهی نکردند و هرگز خطا و گناهی مرتکب نشدند. در مقابل، خداوند نیز آنان را برگزیدگان درگاهش قرار داد. در حدیثی می‌خوانیم که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله به امام علی علیه السلام فرمود: «أَنْتَ يَا عَلِيُّ وَوَلَدَايَ خَيْرَةُ اللَّهِ مِنْ خَلْقِهِ» (شیخ صدوق، ۱۳۷۸ق، ج ۲، ص ۵۸)؛ تو ای علی و دو فرزندم (امام حسن و امام حسین علیهم السلام)، برگزیدگان خدا از میان بندگانش هستید».

همچنین امام علی علیه السلام درباره آیه ﴿ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا﴾ (فاطر: ۳۲)

فرمود: «فَتَحْنُ الَّذِينَ اضْطَفَانَا اللَّهُ مِنْ عِبَادِهِ وَنَحْنُ صَفْوَةُ اللَّهِ؛ ما آنهایی هستیم که خدا از میان بندگانش برگزید و ما برگزیدگان خداوندیم». (سلیم بن قیس هلالی، ۱۴۰۵ق، ج ۲، ص ۸۴۷).

۲. اهل بیت علیهم السلام ارکان دین و ایمان

از دیدگاه شیعیان، امامت از اصول دین است و ایمان، بدون اعتقاد به آن تمام نخواهد بود. ضروری است که در هر عصری، امامی باشد هدایتگر که در مجموعه وظایف پیامبر صلی الله علیه و آله، از هدایت بشر و ارشاد آنان به اموری که صلاح و سعادتشان در دنیا و آخرت است، جانشین او شود و هر وظیفه‌ای که بر عهده پیامبر صلی الله علیه و آله است از قبیل ولایت عامه بر مردم درباره تدبیر شئون و مصالح آنان و به‌پاداشتن عدل و رفع ظلم و عداوت از بین آنان، بر عهده امام نیز هست. از همین روست که می‌گوییم ولایت اهل بیت علیهم السلام از مهم‌ترین ارکان دین و ایمان شناخته شده است؛ چنان‌که آیات و روایات بسیاری بر این نکته دلالت دارند. برای مثال، خداوند متعال خطاب به رسولش میفرماید:

﴿يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ: بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ﴾

(مائده: ۶۷).

ای پیامبر! آنچه از طرف پروردگارت بر تو نازل شده است، به طور کامل (به مردم) ابلاغ کن و اگر چنین نکنی، رسالت او را انجام نداده‌ای.

این آیه بنابر نقل شیعه و سنی، درباره ابلاغ ولایت و امامت امیرالمؤمنین علیه السلام نازل شده (ر.ک به: علامه امینی، الغدير، ج ۱، ص ۳۱ به بعد)؛ امری که در صورت انجام نشدنش، گویا پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله هیچ‌یک از وظایف رسالت و نبوتش را انجام نداده است. این خود، به وضوح بر آن دلالت دارد که امامت از اصول و ارکان دین است که برای ابلاغ آن چنین تأکیدی به پیامبر صلی الله علیه و آله شده.

شاهد بر این مطلب آنکه، مطابق روایات شیعه و سنی، پس از آنکه پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله ولایت و امامت امیرالمؤمنین را ابلاغ کرد، این آیه نازل شد:

﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ

دیناً﴾ (مائده: ۳).

امروز دین شما را برایتان کامل کردم و نعمتم را بر شما تمام کردم و اسلام را به‌عنوان آیین شما پذیرفتم (همان).

مفاد آیه، آن است که امامت، سبب کامل شدن دین و متمم نعمت خداوند است. امامت، امری است که خداوند، اسلام را با آن می‌خواهد و اسلام بدون امامت، هرگز مرضی خداوند نخواهد بود. امام علی علیه السلام فرمود: «هُمُ أَسَاسُ الدِّينِ وَ عِمَادُ الْيَقِينِ (آقاجمال خوانساری، ۱۳۶۶ش، ج ۶، ص ۲۱۸)؛ اهل بیت علیهم السلام، اساس دین و ستون یقین‌اند».

۳. اهل بیت علیهم السلام واسطه در موجودیت و بقای جهان مادی

جهان و موجودات آن، از این‌رو که قابلیت گرفتن فیوضات الهی را ندارند، نیازمند واسطه‌ای هستند که از طریق آن، حیات پیدا کنند و به زندگی ادامه دهند. خداوند مهربان، از این ناتوانی آگاه بود و به همین دلیل، اولین مخلوقش را شاگرد بی‌واسطه و مجرای فیض خود قرار داد. اولین مخلوق خداوند، وجود مقدس پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و به تبع آن، ارواح مقدس معصومین علیهم السلام بودند که پیش از خلقت حضرت آدم علیه السلام و حتی قبل از خلقت فرشتگان حضور داشتند. پیامبر صلی الله علیه و آله می‌فرماید: «كُنْتُ نَبِيًّا وَ أَدَمُ بَيْنَ الْمَاءِ وَ الطِّينِ (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۱۶، ص ۴۰۲)؛ من نبی بودم و آدم بین آب و گل بود».

خداوند بزرگ، بر آینه دل انسان کامل متجلی می‌شود و تصویر این تجلی از آینه قلب امام معصوم می‌تابد و جهان و تمام موجودات هستی را پدید می‌آورد. بنابراین، نه فقط انسان و جامعه انسانی برای رشد و شکوفایی و رسیدن به کمال شایسته‌اش به اشراف و هدایت و رهبری باطنی انسان کامل و ارتباط تکوینی با او نیازمند است؛ بلکه بقای نظام جهان مادی نیز در گرو حضور انسان کامل در همه زمان‌هاست. ابو حمزه ثمالی می‌گوید که به امام صادق علیه السلام عرض کردم: «آیا زمین بدون امام باقی می‌ماند؟» امام فرمود: «لَوْ بَقِيَتِ الْأَرْضُ بِغَيْرِ إِمَامٍ لَسَاخَتْ (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۱، ص ۱۷۹)؛ اگر زمین بدون امام بماند، اهل خود را فرو می‌برد».

از این‌روست که اهل بیت علیهم السلام ستون‌های زمین معرفی شده‌اند. همان‌طور که به‌حسب ظاهر، کوه‌ها برای استقرار زمین هستند: ﴿وَ الْجِبَالَ أَوْتَادًا﴾؛ (نبا: ۷)، خدای متعال بقای زمین و

آسمان را به بقای معصوم مقرر فرموده است؛ طوری که اگر لحظه‌ای امام در زمین نباشد، زمین در هم فرو ریزد و اهل خود را فرو برد. این مطلب در احادیث متعددی مورد تأکید قرار گرفته است. برای مثال، امام صادق علیه السلام فرمودند: «جَعَلَهُمُ اللَّهُ أَزْكَانَ الْأَرْضِ أَنْ تَمِيدَ بِأَهْلِهَا» (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۱، ص ۱۹۶)؛ خداوند، ائمه اطهار را ستون‌های زمین قرار داد تا جلوی لرزش آن را بگیرد».

۴. اهل بیت علیهم السلام واسطه در روزی دهی به انسان‌ها

معصومین علیهم السلام انسان‌های کاملی هستند که توانسته‌اند همه ظرفیت‌های معنوی خود را تکمیل کنند و به مرتبه‌ای برسند که با خدای متعال ارتباطی نزدیک داشته باشند و آنچه را از صعود و رشد معنوی خویش نزد پروردگار به دست آورده‌اند، به انسان‌های دیگر عرضه کنند. در واقع، شیعه معتقد است معصومین علیهم السلام، بندگان صالح و واسطه‌های فیض از مبدأ فیاض الهی هستند. اهل بیت علیهم السلام در مقام مقربان درگاه الهی و هدف اصلی از خلقت جهان، واسطه نزول نعمت‌ها و فیوضات الهی‌اند. هر نعمتی که به صورت عام یا به شخص خاصی داده می‌شود، از مجرای این بزرگواران می‌گذرد. امام صادق علیه السلام در این باره می‌فرماید:

بِنَا أَنْمَرَتِ الْأَشْجَارُ وَأَيَّعَتِ النَّمَارُ وَجَرَّتِ الْأَنْهَارُ وَبِنَا يَنْزِلُ عَيْثُ السَّمَاءِ وَيَنْبُتُ عَشْبُ الْأَرْضِ وَبِعِبَادِنَا عِبَدَ اللَّهُ وَ لَوْ لَا نَحْنُ مَا عُبِدَ اللَّهُ (همان، ۱۴۰۷ق، ج ۱، ص ۱۴۴)

به برکت ما، درختان بارور می‌گردند، میوه‌ها می‌رسند، نهرها جاری می‌شوند و باران از آسمان می‌بارد و گیاه از زمین می‌روید. به عبادت ما خداوند پرستش می‌شود و اگر ما نبودیم، خدا عبادت نمی‌شد.

شناخت این فضیلت و این ویژگی اهل بیت علیهم السلام برای انسان‌ها اهمیت بسیاری دارد. وجود آدمی، با فقر و ناداری و ضعف آمیخته است. همه وجود انسان از سوی خدای متعال افاضه شده و هر لحظه از آن وجود لایزال، روزی می‌گیرد. به علاوه، آدمی در زندگی‌اش با نیازها و خواسته‌های فراوان روبه‌رو می‌شود که خود قادر به دستیابی به آنها و برطرف کردنشان نیست. برآورده شدن برخی خواسته‌ها، جز از راه امداد غیبی و فرامادی ممکن نیست. از سوی دیگر، چنان‌که گفتیم اهل بیت علیهم السلام، واسطه‌های فیض الهی هستند و هر فیض و نعمتی که از سوی

خدا به عالم امکان سرازیر می‌شود، به واسطه آن وجودهای پاک و مقدس است. آگاهی از این دو مطلب، مقدمه‌ای برای طرح نیازها و خواسته‌های بندگان خود در محضر آن بزرگواران است؛ زیرا هر فیض و نعمتی که قرار است به بندگان خدا برسد، از مجرای وجود ایشان است و آدمی با واسطه قراردادن آنان، می‌تواند زودتر و بهتر به خواسته‌ها و نیازهایش دست یابد.

۵. اهل بیت علیهم‌السلام هدایت‌کننده باطنی انسان‌ها

نقش امام در هدایت انسان‌ها، صرفاً نمایاندن راه راست نیست؛ بلکه امام افزون بر هدایت عام، افراد مستعد و لایق را در ره سپردن طریق و رسیدن به مطلوب واقعی خود، که همان نیل به کمال مطلق است، یاری می‌رساند. به‌سخن دیگر، نقش امام در تکامل انسان‌ها فقط نشان دادن راه تکامل نیست؛ بلکه روح افراد مستعد، به طور تکوینی در پرتو انوار باطنی امام پرورش می‌یابد. ابوخلد کابلی می‌گوید: از امام باقر علیه‌السلام درباره فرمایش خدای متعال درباره آیه «فَأَمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالنُّورِ الَّذِي أَنْزَلْنَا» (تغابن: ۸) «پس به خدا و رسول او و نوری که نازل کرده‌ایم، ایمان بیاورید»، پرسیدم. آن حضرت فرمود:

مراد از نور در این آیه، به خدا قسم ائمه از آل محمد علیهم‌السلام تا روز قیامت می‌باشد و آنان به خدا قسم، نوری هستند که خداوند نازل کرد و آنان به خدا قسم، نور خدا در آسمان‌ها و در زمین هستند! ای اباخلد، همانا نور امام در قلوب مؤمنین پرنورتر از خورشید درخشان در روز است و ایشان به خدا قسم، قلوب مؤمنین را نورانی می‌سازند (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۱، ص ۱۹۴)!

از منظر این روایت، امام در موقعیت ولایت تکوینی، به‌سان مهری تابان است که فروزنده‌تر از خورشید محسوس، باطن نامحسوس جهان را نورافشانی می‌کند و به ملکوت آسمان‌ها و زمین و به ضمیر انسان‌های باایمان روشنایی می‌بخشد و مؤمنان راستین در پرتو این نور، نه فقط راه رسیدن به مقصد اعلای انسانیت را به تماشا می‌نشینند؛ بلکه به چنین مقصد و مقصودی دست می‌یابند. به‌سخن دیگر، چنان‌که خورشید محسوس در آسمان دنیا، افزون بر

روشنی بخشیدن ظاهری، به طور تکوینی نیز در تکامل مادی آدمی مؤثر است، خورشید معنوی امام معصوم نیز افزون بر نشان دادن راه تکامل معنوی، به طور تکوینی در تکامل معنوی انسان نیز تأثیر دارد (محمدی ری شهری، ۱۳۷۵ش، ص ۷۳ و ۷۴).

۶. اهل بیت علیهم السلام بر خوردار از ولایت تشریحی

ولایت تشریحی، به معنای قانون گذاری، برنامه ریزی برای دنیا و آخرت، و راهنمایی مردم در تمام شئون زندگی آنان است. قیام به تشریح، دعوت به دین، تربیت مردم، حکومت کردن میان آنان، و قضاوت برای رفع مشکلات، از شاخه های ولایت تشریحی است که برای پیامبر صلی الله علیه و آله و اوصیای معصوم آن حضرت علیهم السلام نیز ثابت است (جان محمدی، ۱۳۸۳ش، ص ۲۶). آیات متعددی از قرآن کریم بر این مطلب دلالت دارند؛ مانند: ﴿أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ﴾ (نساء: ۵۹)؛ اطاعت کنید خدا را، و اطاعت کنید پیامبر خدا و اولوالامر [اوصیای پیامبر] را.

بنابر این آیه، همان طور که اطاعت خداوند، بدون قید و شرط واجب است، اطاعت پیامبر صلی الله علیه و آله و اولی الامر را نیز بدون شرط واجب دانسته است. همه مفسران شیعه، در این باره اتفاق نظر دارند که منظور از اولوالامر، امامان معصوم اند که رهبری مادی و معنوی جامعه اسلامی، در تمام شئون زندگی از طرف خداوند و پیامبر صلی الله علیه و آله به آنها سپرده شده است (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴ش، ج ۳، ص ۴۳۶).

۷. اهل بیت علیهم السلام بیان کننده احکام الهی

اهل بیت علیهم السلام، مخزن علوم الهی و سرچشمه دانش و منبع اسرار الهی میان انسان ها هستند. خداوند، علم خود را در آن بزرگواران به ودیعه نهاده؛ از این رو هر کس که به دنبال کسب دانش صحیح است، باید به اهل بیت علیهم السلام رجوع کند. امام باقر علیه السلام به دو نفر از اصحابش (سَلَمَةَ بْنِ كَهَيْلٍ وَ حَكَمَ بْنَ عَتِيْبَةَ) فرمود:

شَرِّقَا وَ عَرَّبَا فَلَا تَجِدَانِ عِلْمًا صَحِيحًا إِلَّا شَيْئًا خَرَجَ مِنْ عِنْدِنَا أَهْلَ الْبَيْتِ (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۱، ص ۳۹۹).

به شرق بروید یا به غرب، بدانید که هیچ علم صحیحی نمی‌یابید مگر آنچه که از ما اهل بیت تراوش کرده باشد.

بر این اساس، از مسئولیت‌های مهم اهل بیت عصمت و طهارت علیهم‌السلام، بیان احکام خداوند در همه امور فردی، خانوادگی و اجتماعی، عبادی و سیاسی و... به انسان‌هاست تا از این طریق، ایشان راه را برای علاقه‌مندان به دین و دین‌داری و پویندگان راه صحیح، هموار کنند. از این‌رو، علاقه‌مندان به علوم اهل بیت علیهم‌السلام در زمان ائمه اطهار علیهم‌السلام، به ویژه در زمان امام باقر و امام صادق علیهم‌السلام، از اطراف و اکناف به سوی ایشان می‌شتافتند و از خرمن دانش بی‌انتهای آنان خوشه برمی‌چیدند.

۸. اهل بیت علیهم‌السلام مایه قبولی طاعات

از دیدگاه شیعیان، امامت جزء مکمل و متمم اسلام است و بدون آن، دین کامل نیست. از این‌رو، اعتقاد به امامت کامل شدن دین افراد را در پی دارد و بدون اعتقاد به امامت و ولایت اهل بیت علیهم‌السلام، دین افراد کامل نیست و در نتیجه، اعمال آنان نیز پذیرفته نخواهد شد؛ چنان‌که امام صادق علیه‌السلام فرمودند:

إِنَّ أَوَّلَ مَا يُسْأَلُ عَنْهُ الْعَبْدُ إِذَا وَقَفَ بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ جَلَّ جَلَالُهُ الصَّلَوَاتُ [عَنِ الصَّلَوَاتِ] الْمَرْوَصَاتِ وَعَنِ الزَّكَاةِ الْمَرْوَصَةِ وَعَنِ الصِّيَامِ الْمَرْوَصِ وَعَنِ الْحَجِّ الْمَرْوَصِ وَعَنْ وَلايَتِنَا أَهْلَ الْبَيْتِ فَإِنْ أَقْرَبَ بَوَلايَتِنَا نَمَّ مَاتَ عَلَيْهَا قُبِلَتْ مِنْهُ صَلَاتُهُ وَصَوْمُهُ وَزَكَاتُهُ وَحُجُّهُ وَإِنْ لَمْ يَقْرَبْ بَوَلايَتِنَا بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ جَلَّ جَلَالُهُ لَمْ يَقْبَلِ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مِنْهُ شَيْئاً مِنْ أَعْمَالِهِ. (شیخ صدوق، ۱۳۷۶ ش، ص ۲۵۶).

همانا نخستین چیزهایی که از بنده هنگامی که در پیشگاه خداوند متعال می‌ایستد، پرسیده می‌شود، عبارتند از: نمازهای واجب، زکات واجب، حج واجب و ولایت ما اهل بیت علیهم‌السلام پس، اگر پیش از مرگ، به ولایت ما اقرار کند و بر آن اعتقاد بمیرد، نماز و روزه و زکات و حج او پذیرفته می‌شود؛ اما اگر در پیشگاه خداوند متعال به ولایت ما اقرار نکرده باشد، هیچ‌یک از اعمالش پذیرفته نمی‌شود.

آگاهی زائران اهل بیت علیهم السلام از این مطلب، باعث می‌شود به این اعتقادشان عمق بیشتری بدهند و با اخلاص و توجه بیشتر به زیارت اقدام کنند.

۹. اهل بیت علیهم السلام ناظر بر اعمال امت

اهل بیت علیهم السلام شاهد و ناظر بر اعمال ما هستند و از اعمال نیک ما خوشحال، و از رفتارهای ناشایست ما اندوهگین می‌شوند. آن بزرگواران، همه حرکات و رفتارهای ما را می‌بینند و در خوشحالی‌ها و غم و غصه‌های ما شریک‌اند و برای دوستان خود دعا می‌کنند. امام صادق علیه السلام فرمودند:

مَا لَكُمْ تَسْوُونَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ رَجُلٌ كَيْفَ نَسْوُهُ فَقَالَ أَمَا تَعْلَمُونَ أَنَّ أَعْمَالَكُمْ تُعْرَضُ عَلَيْهِ فَإِذَا رَأَى فِيهَا مَعْصِيَةً سَاءَهُ ذَلِكَ فَلَا تَسْوُوا رَسُولَ اللَّهِ وَ سُرْوَهُ (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۱، ص ۲۱۹).

چرا رسول خدا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ را ناراحت می‌کنید؟! مردی سؤال کرد: ما چگونه ایشان را ناراحت می‌کنیم؟ امام صادق علیه السلام پاسخ دادند: آیا نمی‌دانید که اعمال شما به ایشان عرضه می‌شود؛ پس اگر در میان آنها معصیتی ببیند، او را اندوهگین می‌سازد؟ پس رسول خدا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ را ناراحت نکنید؛ بلکه او را خوشحال کنید.

عبدالله بن ابان زیات، که نزد امام رضا علیه السلام از جایگاه بالایی برخوردار بود، می‌گوید که به امام رضا علیه السلام عرض کردم: «برای من و اهل و عیالم دعا بفرمایید». آن حضرت فرمودند: «أَوَلَسْتُ أَفْعَلُ؟! وَاللَّهِ إِنَّ أَعْمَالَكُمْ لَتُعْرَضُ عَلَيَّ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ (همان، ۱۴۰۷ق، ج ۱، ص ۲۱۹)؛ مگر من این کار را نمی‌کنم؟! به خدا قسم! همانا اعمال شما در هر روز و شب به من عرضه می‌شود».

۱۰. شناخت ارزش و ثواب دوستی با اهل بیت علیهم السلام و کیفر دشمنی با ایشان

از اموری که نقش بسزایی در افزایش انگیزه انسان به زیارت مراقد مطهر اهل بیت علیهم السلام و

به دنبال آن، بالارفتن ارزش آن دارد، شناخت آدمی از فضیلت دوست داشتن آن بزرگواران و دشمنی با دشمنان ایشان است. خدای متعال در قرآن کریم، مسلمانان را به دوستی با اهل بیت علیهم السلام دستور می‌دهد و آن را مزد رسالت رسول خدا صلی الله علیه و آله معرفی می‌کند: ﴿قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى﴾ (شوری: ۲۳)؛ بگو: «من هیچ پاداشی از شما بر رسالتم درخواست نمی‌کنم؛ جز دوست داشتن نزدیکانم [اهل بیتم]».

در روایات نیز بر اهمیت دوستی با اهل بیت علیهم السلام تأکید شده است. برای مثال، امام علی علیه السلام می‌فرماید: «أَحْسَنُ الْحَسَنَاتِ حُبُّنَا وَأَسْوَأُ السَّيِّئَاتِ بُغْضُنَا» (لیثی واسطی، ۱۳۷۶ش، ص ۱۲۶)؛ بهترین نیکی‌ها، دوست داشتن ما، و بدترین بدی‌ها، دشمن داشتن ماست». آن حضرت همچنین می‌فرماید:

وَالْمَيْتُ مِنْ شَيْعَتِنَا صَدِيقٌ شَهِيدٌ صَدَقَ بِأَمْرِنَا وَأَحَبُّ فِينَا وَأَبْغَضَ فِينَا (استرآبادی، ۱۴۰۹ق، ص ۶۴۲).

میت شیعه ما صدیق و شهید است؛ زیرا امر ما را تصدیق کرده و برای ما دوستی و دشمنی نموده و از این کار خود، خدای عزوجل را اراده کرده است. در بسیاری از زیارت‌نامه‌های اهل بیت علیهم السلام نیز به این موضوع پرداخته شده است. از جمله در زیارت جامعه کبیره می‌خوانیم:

مَنْ وَالَاكُمْ فَقَدْ وَالَى اللَّهَ وَمَنْ عَادَاكُمْ فَقَدْ عَادَى اللَّهَ وَمَنْ أَحْبَبَكُمْ فَقَدْ أَحَبَّ اللَّهَ وَمَنْ أَبْغَضَكُمْ فَقَدْ أَبْغَضَ اللَّهَ (شیخ صدوق، ۱۴۱۳ق، ج ۲، ص ۶۱۳).

کسی که با شما دوستی ورزد، با خدا دوستی ورزیده است و کسی که با شما دشمنی کند، با خدا دشمنی کرده است و کسی که شما را دوست بدارد، خدا را دوست داشته است و کسی که شما را دشمن بدارد، خدا را دشمن داشته است.

آگاهی از فضیلت دوستی با اهل بیت علیهم السلام و ابراز دشمنی با دشمنان ایشان است که زائران

را به زیارت آن بزرگواران سوق می‌دهد. افراد برای بیان دوستی و محبت خود به خاندان عصمت و طهارت علیهم‌السلام و بغض و دشمنی به دشمنان ایشان، رنج سفر را بر خود هموار می‌کنند و خود را به مرقد مطهر آنان می‌رسانند. بنابراین، هر قدر آدمی از اهمیت و فضیلت این امر آگاهی و شناخت بیشتری داشته باشد، همت و تلاشش در این کار و کسب فیض بیشتر از حضور در محضر آنان نیز افزون‌تر خواهد بود.

نتیجه‌گیری

شناخت‌هایی که درباره اهل بیت علیهم‌السلام مطرح شد، موضوعاتی است که باید افراد از آنها آگاه، و به آنها اعتقاد نیز داشته باشند. صرف آگاهی بدون باور و اعتقاد به آنها، نمی‌تواند نقشی در قبولی و ارزشمندی زیارت و بلکه بالاتر، سعادت انسان ایفا کند. آنچه مهم است، اعتقاد و ایمان به اهل بیت علیهم‌السلام همراه با این جایگاه و ویژگی‌هاست و همین می‌تواند سعادت دنیوی و اخروی افراد را فراهم کند.

فهرست منابع

۱. قرآن کریم.
۲. آقا جمال خوانساری، محمد بن حسین (۱۳۶۶ش). شرح غرر الحکم (شرح محقق بارع جمال الدین محمد خوانساری بر غرر الحکم و درر الکلم)، تهران، دانشگاه تهران.
۳. ابن شعبه حرانی، حسن بن علی (۱۳۶۳ق). تحف العقول عن آل الرسول ﷺ، قم، انتشارات جامعه مدرسین، چاپ دوم.
۴. استرآبادی، علی (۱۴۰۹ق). تأویل الآيات الظاهرة فی فضائل العترة الطاهرة، قم، مؤسسة النشر الإسلامی، قم، چاپ اول.
۵. امینی، عبدالحسین (۱۴۱۶ق). الغدير فی الكتاب و السنة و الأدب، قم، مرکز الغدير للدراسات الاسلامیة.
۶. جان محمدی (قره‌باغی)، علی (۱۳۸۳ش). ولایت در پرتو آیات، قم، مرکز جهانی علوم اسلامی.
۷. سلیم بن قیس هلالی (۱۴۰۵ق). کتاب سلیم بن قیس الهلالی، قم، الهادی، چاپ اول.
۸. شیخ صدوق، محمد بن علی (۱۴۰۳ق). معانی الأخبار، قم، انتشارات جامعه مدرسین، چاپ اول.
۹. _____ (۱۳۷۸ق). عیون اخبار الرضا (ع)، تهران، انتشارات نقش جهان.
۱۰. _____ (۱۳۷۶ش). الأمالی، تهران، کتابچی، چاپ ششم.
۱۱. _____، (۱۴۱۳ق). من لا یحضره الفقیه، قم، انتشارات جامعه مدرسین، چاپ دوم.
۱۲. طوسی، محمد بن الحسن (۱۴۰۷ق). تهذیب الأحکام، تحقیق: حسن الموسوی خراسان، تهران، دار الکتب الإسلامیة.
۱۳. کلینی، محمد بن یعقوب (۱۴۰۷ق). الکافی، تهران، دار الکتب الإسلامیة، چاپ چهارم.

۱۴. لیثی واسطی، علی بن محمد (۱۳۷۶ش). *عیون الحکم و المواعظ*، قم، چاپ اول.
۱۵. مجلسی، محمدباقر بن محمدتقی (۱۴۰۳ق). *بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار*، بیروت، دار إحياء التراث العربی، چاپ دوم.
۱۶. محمدی ری شهری، محمد (۱۳۷۵ش). *رهبری در اسلام*، قم، انتشارات دار الحدیث.
۱۷. مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۷۴ش). *تفسیر نمونه*، تهران، دار الکتب الإسلامية.
۱۸. مفید، محمد بن محمد (۱۴۱۳ق). *الأمالی*، تحقیق: حسین استادولی و علی اکبر غفاری، قم، کنگره هزاره شیخ مفید.